Basis blikt vooruit naar de verkiezingen. We starten met een gesprek over de toekomst van onze sociale zekerheid en leggen de Vlaamse democratische partijen vragen voor over de sociaaleconomische thema's van vandaag.

Extra middenkatern

Welke toekomst voor onze sociale zekerheid?

LIES VAN ROMPAEY

Onze collega's van ACV-West-Vlaanderen, ACV METEA, ACV Voeding en Diensten en LBC-NVK vonden dat het tijd werd voor een echt debat over onze sociale zekerheid. Ze nodigden een resem sprekers uit zeer diverse ideologische hoeken uit om hun visie te geven op de toekomst van de sociale zekerheid. De lezingen werden gebundeld in een boek. Wij hadden een gesprek met één van de redacteurs en initiatiefnemers, Stefaan Decock, algemeen secretaris van LBC-NVK, de ACV-centrale voor bedienden en kaderleden.

Is sociale zekerheid hetzelfde als sociale bijstand?
Nee. Hoewel bepaalde politieke partijen (N-VA en Open Vld) er samen met de werkgevers wel op die manier naar lijken te kijken. Ze willen een systeem dat de vervangingsinkomens zo laag mogelijk houdt. Je geeft de mensen dus geen zekerheid op een menswaardig inkomen, maar je geeft ze wat bijstand, een uitkering die erg laag is, omdat dat in hun visie de beste manier is om mensen te stimuleren om zo snel mogelijk terug aan het werk te gaan. Bovendien worden de kosten op die manier beperkt en dat is uiteindelijk het hele doel.

© Daniël Rys

Stefaan Decock, algemeen secretaris van LBC-NVK: "Vandaag is het verantwoordelijkheidsgevoel van in 1944 weg bij de werkgevers. We moeten dringend aan de alarmbel trekken en de sociale zekerheid beschermen."

Zo worden belangrijke stappen gezet naar een privatisering van het hele stelsel. Wie goed wil verzekerd zijn, moet maar naar een privéorganisatie stappen en bijvoorbeeld een hospitalisatieverzekering afsluiten. Als je daar tenminste het geld voor hebt en als je risico op ziekte niet te hoog ligt. Zo organiseer je met andere woorden de ongelijkheid en de armoede en haal je het hele solidariteitsprincipe waarop onze sociale zekerheid gebouwd is onderuit. Privatisering betekent dus dat we geen stelsel meer zullen hebben dat goed is voor iedereen.
Vandaag is het verantwoordelijkheidsgevoel van in 1944 weg bij de werkgevers. We moeten dringend aan de alarmbel trekken en de sociale zekerheid beschermen. Maar dat zal niet eenvoudig worden.

Vinden wij dat dan niet belangrijk genoeg om voor in actie te komen?
Mensen beseffen vaak niet wat het gevolg op lange termijn kan zijn van bepaalde maatregelen. Neem nu de cafetariaplannen. Dat is een verzamelwoord voor voordelen die een bedrijf aan zijn werknemers kan aanbieden en die niet in het brutoloon begrepen zijn. Steeds vaker geven werkgevers geen brutoloonsverhogingen meer maar komen ze met een cafetariaplan af. Werknemers krijgen dan de keuze uit voordelen die te maken hebben met mobiliteit (bedrijfswagen), gezondheid (hospitalisatieverzekering), technische uitrusting (tablet of smartphone, ...), ... De voordelen hebben één ding gemeen: ze worden buiten de bruto loonkost gehouden en een verhoging van die voordelen draagt dus niet bij tot het globale inkomen van de sociale zekerheid, niet langs werknemerszijde en niet langs werkgeverszijde.
Zo blijft je brutoloon laag en zal ook het vervangingsinkomen waarop je terugvalt bij ziekte, werkloosheid of pensioen, laag zijn. Ook de solidariteit die aan de basis ligt van de sociale zekerheid, valt zo weg. Een solidariteit tussen jong en oud, werkenden en niet-werkenden, gezonde mensen en zieke mensen, rijk en arm. Het wordt ieder voor zich.

Iedereen moet kunnen becijferen wat een beslissing om te stoppen met werken hem of haar zal kosten. Wie die laatste frank niet belangrijk vindt maar rust wil of vrijwilligerswerk wil doen, moet die kans krijgen.

Het stelsel zoals het nu bestaat is 75 jaar oud. Moet het niet hervormd worden?
In zijn essentie moet het behouden blijven. In zijn beheer moet het zich aanpassen aan gewijzigde omstandigheden. De druk om alles te willen financieren door zij die aan het werk zijn terwijl de groep die van het systeem geniet veel ruimer is, dat is niet houdbaar. Dat betekent immers dat je alle druk op loon legt en dat je werknemersbijdrage en werkgeversbijdrage moeten volstaan om bijvoorbeeld een hele bevolking te voorzien van gezondheidszorgen. Daar moet aan gesleuteld worden. En dat betekent dat je voor zaken die met arbeid te maken hebben, de kost op arbeid laat liggen, en dat je zaken die niet met arbeid te maken hebben, zoals de gezondheidszorg, financiert met gemeenschapsmiddelen. Dat zijn maatschappelijke keuzes die je maakt.
Als vakbond zijn we zeker bereid om naar zo'n hervorming te kijken en mee te zoeken naar mogelijkheden. Maar de doelstellingen van alle partners moeten wel dezelfde zijn. En als de doelstelling van een van de partners is: hoe minder dat we moeten betalen hoe beter, dan zitten we in een geforceerde en scheefgetrokken situatie.
Werkgevers zeggen: de vakbonden willen niet praten. Maar wij willen wel praten, alleen willen we praten zonder de mensen zand in de ogen te strooien. Je kan de financiering van de sociale zekerheid niet blijven garanderen als je niet bereid bent om de brutolonen te verhogen. Als je alleen in netto voordelen praat, dan haal je de financiering van de sociale zekerheid onderuit en is er minder geld beschikbaar voor het pensioen en de ziekteverzekering van de mensen.

In het boek zegt wel iedereen dat de sociale zekerheid zeer belangrijk is. Is dat dan windowdressing?
Dat denk ik wel. Iedereen vindt het belangrijk en elke politieke partij zal dat straks ook weer zeggen. Maar de vraag is: wat is de doelstelling van die sociale zekerheid? En daar beginnen de meningen uiteen te lopen. Voor de ene moet het mensen zo kort mogelijk ondersteunen,

met zo laag mogelijke uitkeringen zodat ze zo snel mogelijk weer aan het werk zijn. Natuurlijk willen ook wij dat mensen zo snel mogelijk terug aan het werk gaan. Maar niet op een geforceerde manier en niet iedereen over de zelfde kam. Men maakt lineaire systemen en men is voor uitkeringen in de sociale zekerheid die de armoedegrens niet meer overstijgen en er straks zelfs onder liggen.
Dan blijft er alleen nog een bijstandsstelsel, een sociale bijstand, over. Die doelstelling, dat fundamenteel debat moet eigenlijk opnieuw gevoerd worden. Daar moeten we het over eens geraken. Zolang dat niet lukt gaan wij als werknemersorganisaties samen met de mutualiteiten echt dat gevecht moeten aangaan ter bescherming van het huis.

De sociale zekerheid wordt nu vooral gefinancierd door afhoudingen op de lonen. Moeten we ook niet naar andere inkomsten zoeken?
De lonen komen inderdaad voortdurend in het vizier. Ook nu met de loonwet. Mensen die leven van inkomsten uit verhuur van hun woningen, mensen die een inkomen opbouwen uit vermogen, grote bedrijven die door Europa gesanctioneerd werden maar uiteindelijk voor onze regering hun boete niet moesten betalen ... daar horen we veel minder over.
Nochtans is een stabiele financiering van de sociale zekerheid broodnodig. Vooral voor het luik waar iedereen gebruik van maakt: de gezondheidszorg. Dat kunnen we niet overlaten aan de privatisering. We zijn bereid om mee te zoeken naar mogelijkheden voor die alternatieve stabiele financiering.

Zijn de pensioenen nog betaalbaar met ons huidig stelsel?
De demografische evolutie van onze bevolking is door een vergrijzingscommissie heel goed in beeld gebracht. Het klopt dat de kosten zullen stijgen. Maar vanaf 2030 zullen ze opnieuw dalen. De financiering van de pensioenen is met andere woorden absoluut betaalbaar en beheersbaar, zelfs in absolute cijfers. Maar het is een politieke keuze om daar al dan niet in te investeren.
Het is ook niet zo dat mensen niet langer willen werken. Maar geef ze een positief toekomstbeeld. Vandaag wordt arbeid op het einde van de loopbaan geproblematiseerd. Brugpensioen wordt afgeschaft. Zware beroepen worden voorgesteld als de enige manier om eerder op pensioen te kunnen gaan. Waardoor er in de samenleving een hele discussie ontstaat tussen mensen over wat nu eigenlijk een zwaar beroep is. Mensen beginnen te bekvechten met elkaar. Het lijkt wel de aloude Romeinse verdeel-en-heerstactiek.

Sociale zekerheid: 75 jaar jong

Sinds 1944 bestaat er in ons land een stelsel van sociale zekerheid. Het zorgt ervoor dat mensen die ziek, werkloos of gepensioneerd zijn dankzij een vervangingsinkomen niet in armoede verzeild raken. Daarnaast houdt de sociale zekerheid ook voor de hele samenleving, dus niet alleen voor de werkende bevolking, de gezondheidszorg betaalbaar en voor iedereen toegankelijk. Als je maar enkele euro's moet betalen voor je bezoek aan de huisarts of voor de aankoop van voorgeschreven medicijnen, dan is dat dankzij die sociale zekerheid. In oorsprong maakte ook de kinderbijslag er deel van uit. De financiering van de sociale zekerheid gebeurt door een afhouding op de lonen en een bijdrage van de werkgever op je brutoloon.
Werkgevers en werknemers hebben het stelsel samen uitgebouwd omdat ze beseften dat het niet alleen goed was voor de mensen, maar ook voor de economie. Mensen die niets hebben kunnen immers niet consumeren. Het is dankzij een gemeenschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel dat de sociale zekerheid uitgroeide tot een instrument dat in ons land de sociale ongelijkheid wist te beperken. Ook in tijden van crisis. Dan werkt dat stelsel als een buffer die ervoor zorgt dat mensen ook een inkomen hebben als ze ziek zijn of geen werk hebben. Zelfs de OESO[1] wijst erop dat dankzij de sociale zekerheid ons land de voorbije crisissen steeds vrij goed wist te doorstaan.
De laatste jaren staat de sociale zekerheid onder druk. Politici lieten uitschijnen dat daar nog flink kan bespaard worden. Werkgevers zijn altijd maar minder bereid om hun deel van de bijdragen te betalen en beweren dat het huidige stelsel onbetaalbaar is geworden. Bovendien houden zowel de rechtse politici als de werkgevers de werknemers liever een aantrekkelijke netto-opslag voor dan te investeren in de brutolonen. Op die manier wordt er opnieuw geknipt in de bijdragen voor de sociale zekerheid en houden ze de vervangingsinkomens, die gebaseerd zijn op de brutolonen, laag.

Laat er ons alstublieft anders naar kijken. Laten we mensen die graag langer willen blijven werken die mogelijkheden geven en laten we mensen die het niet meer aankunnen ook kansen geven om vroeger uit te treden. Met de consequenties vandien. Iedereen moet kunnen becijferen wat een beslissing om te stoppen met werken hem of haar zal kosten. Wie die laatste frank niet belangrijk vindt maar rust wil of vrijwilligerswerk wil doen, moet die kans krijgen.
Wij stellen een concept 55-60-65 voor. Vanaf 55 jaar moet je geleidelijk kunnen afbouwen. Naar 4/5, naar halftijds. Laat ons dan zoeken naar formules. We weten uit ervaringen in de non-profitsector waar het systeem van arbeidsduurverminderingsdagen bestaat, dat dat werkt om mensen langer aan het werk te houden.

Je betreurt in het boek ook dat we als vakbond te lang lieten begaan. We hadden al veel eerder moeten opstaan om de sociale zekerheid te verdedigen.
Dat gevoel hebben we zeker. Omdat we nu zien in welke stroomversnelling we terechtkomen. En vooral in LBC-NVK voelen we dat. Vandaar ook ons initiatief met dat

Een verhoging van de brutolonen vervangen door netto voordelen is knagen aan de sociale rechten van de mensen met een laag loon.

boek. Wij zijn aanwezig in de sectoren waar ze eerst geconfronteerd zijn met een aantal mechanismen die de winkel ondergraven.
Een eerste spanning zit er tussen het feit dat werknemers met hogere lonen wel een hogere sociale zekerheidsbijdrage betalen, maar qua uitkeringen begrensd zijn. Er is geen verschil in pensioen tussen iemand die pakweg 10.000 euro verdient of iemand die 15.000 euro per maand verdient. De bijdragen die ze betalen verschilt wel. Dan bots je op de solidariteit die mensen willen opbrengen.
Een tweede spanning zit in het feit dat het introduceren van de cafetariaplannen voor de hogere lonen misschien een goed idee was, maar dat het voor de lage lonen nefast kan zijn. Op een bepaald moment wilde men in de banksector de loonkost naar beneden halen en een deel loon vervangen door netto voordelen. Die voordelen werden netjes in een cao geschreven en de loongrenzen werden in het oog gehouden. Maar die praktijken en voordelen werden daarna, onder impuls van de overheid bovendien, ook uitgebreid naar mensen die maar 1.500 of 1.700 euro per maand verdienden. Als deze mensen dan ziek worden of zonder werk vallen, vallen ze terug op een erg lage uitkering want berekend op een erg laag brutoloon.
Een verhoging van de brutolonen vervangen door netto voordelen is knagen aan de sociale rechten van de mensen met een laag loon. Het is ook heel moeilijk uit te leggen aan de mensen waarom die plannen niet deugen. Want als je jong bent, gezond en aan het werk, denk je niet aan ziekte, werkloosheid en pensioen. Dan zie je vooral de onmiddellijke voordelen.
Het is onze opdracht om dat goed uit te leggen. Dat is ook de reden waarom we dat boek wilden maken en op de markt brengen. We willen een appel brengen: "Mensen, denk goed na, straks mag je weer gaan kiezen. Dit staat ook op het spel." Iedereen zal zeggen dat sociale zekerheid belangrijk is. Iedereen zal zeggen dat lonen belangrijk zijn. Maar de ene zal het hebben over je brutoloon en de andere over je nettoloon. Daarom moeten we als vakbond het idee van die sociale zekerheid terug in de hoofden van de mensen krijgen. Want anders is het politiek geen issue. Via ons initiatief en ons boek willen we ook laten zien dat we als vakbond niet in een egelstelling aan het debat willen beginnen. We willen open luisteren naar wat anderen er over te zeggen hebben om daarna hopelijk samen aan de slag te gaan.

Want wat er ook gebeurt, het beheer, behoud en/of hervorming van de sociale zekerheid, moet samen met de werkgevers.
Klopt, het zal samen met de werkgevers moeten gebeuren. Dat besef is er. Op dit moment is het officiële gedrag van werkgeversorganisaties in het beheer van de sociale zekerheid er niet één dat er op gericht is om heel verantwoordelijk op te treden. Laat ons hopen dat we daar met vereende krachten en veel sensibilisering verandering in kunnen brengen. ■

28 december 1944. Het stof van de Tweede Wereldoorlog is nog aan het wegtrekken als werkgevers en werknemers in Brussel 'de Besluitwet betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders' ondertekenen. De sociale zekerheid wordt een van de meest ambitieuze projecten uit de vaderlandse geschiedenis: er komt een verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, werkloosheidsverzekering én jaarlijks congé. Precies vijfenzeventig jaar later maakt 'de kathedraal van de werkende bevolking' zich op voor een verjaardagsfeest. Maar valt er veel te vieren? Zeker is: de sociale zekerheid staat op een kruispunt. Waarheen? In dit boek laten ACV-voorzitter Marc Leemans en LBC-NVK-algemeen secretaris Stefaan Decock stemmen uit de meest diverse hoeken van de samenleving aan het woord, van politici tot academici en mensen uit het middenveld. Met bijdrages van Ferre Wyckmans, Vincent van Quickenborne, John Crombez, Wouter Beke, Meyrem Almaci, Kim De Witte, Danny Pieters, Bea Cantillon, Hans Maertens, Bart Buysse, Marc Leemans en Jan Smets.

"**Welke toekomst voor onze sociale zekerheid?**", uitgeverij Epo, 208 p., 22,5 euro.

1. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling: een samenwerkingsverband van 36 landen om sociaal en economisch beleid te bespreken, te bestuderen en te coördineren. De aangesloten landen proberen gezamenlijke problemen op te lossen en trachten internationaal beleid af te stemmen.